

СТ А Н О В И Щ Е

От: *доц. д-р Бойка Ивайлова Чернева;*
УНСС;

Научна специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“

Относно: *дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен*
„доктор“ *по научна специалност в УНСС.*

Автор на дисертационния труд: *Димитър Стоянов Стоянов*

Тема на дисертационния труд: *Моралните основания на правото*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 2701/01.10.2024 г. на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът Димитър Стоянов Стоянов се е обучавал по докторска програма към катедра „Публичноправни науки“ при Юридическия факултет на УНСС по *научна специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“* съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 1625/04.06.2025 г. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 2022-2025 година.

Професионалното развитие на Димитър Стоянов е в сферата на висшата държавна администрация. Работи като главен експерт в отдел „Административни дейности и собственост“ в дирекция „Административно право и правно обслужване“ в Администрацията на Министерски съвет. Бил е съветник към политическия кабинет на заместник министър-председателя и др.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд „Моралните основания на правото“ е в обем от 187 машинописни страници. В структурно отношение обхваща въведение, четири глави, изводи и заключение и използвана литература. Библиографията обхваща литература на кирилица и латиница, както и относимата съдебна практика и други източници.

Темата за връзката между правото и морала винаги е вълнувала философите и теоретиците на правото. Справедливостта изразява определена представа за правото като морална категория, която придобива специфична нормативност в правото. Дисертационното изследване продължава дискусиата за моралните основания на правото като критерий за формиране и оценка на нормативното съдържание на правото. Тя определено е значима – една от вечните теми не само на правната наука, но и на познанието като цяло. Моралните измерения на познанието също придават на обективност на знанието.

Темата е актуална предвид поставени съществени въпроси на съвременното от цивилизационна гледна точка. В този смисъл работата съдържа потенциал за решения от значение за усъвършенстването на правната система.

Първата глава е методологична и излага възгледите на автора за обективността и смисъла на научното познание. Въвежда прецизна понятийна система, като акцентира на ролята на „основните понятия“. Обръща внимание на необходимата „мяра“ като израз на чистия разум. Авторът познава и умело борави с философските възгледи на Кант и Хайдегер. Споделям възгледа на автора за антропоцентризма, т.е., че вероятно човекът не е цел на съществуването на Вселената. Удачно успява, макар и накратко, да изрази мнение по редица правно-философски въпроси, като истина и свобода. Християнската философия и теологията също се разглеждат като пряко оказващи въздействие върху формирането на представата за справедливостта. Всъщност авторът изследва материалната справедливост – въпросът за доброто и неговите проявления в правото. Според мен той правилно отива още по-далеч – доброто е източник на правото. Римската сентенция „Правото е изкуство за доброто и справедливото“ намира свой съвременен прочит в дисертационния труд на Димитър Стоянов. Не мога да не отбележа чувствителността на автора към научната истина и смисъла на понятията и „любовта“ към правото, както и пристрастността към неговата вечност, съизмерима единствено с Божествения разум. Но дисертацията остава в границите на правнофилософското и правнотеоретичното изследване, което е заслуга на автора. Сложната и многоаспектна тематика е представена ясно и достатъчно задълбочено в контекста на моралните основания на правото. Димитър Стоянов отстоява и свои граждански позиции, възгледи и идеали, но винаги през призмата на познанието. Вълнува се от историята и бъдещето на човечеството. Умело представя и възгледите на Цеко Торбов и Михайлина Михайлова.

Глава втора „Моралните основания на правото като правообразуващ фактор“ поставя важната тема за правното основание и връзката му с учредителната власт. Интересен е и тук подходът на правото – търсене на границите между политически (национални) и морални основания на правото. Моралът правообразуващият фактор според автора. Доколкото конституцията има способността на отмерва общочовешките ценности и да институционализира тяхната проявление и защита в правото, правното

основание има общи конституционни измерения, които Димитър Стоянов изследва.

Третата глава съпоставя моралните основания на правото в правораздаването в системата на прецедентното право и континенталното право. Важно значение имат възгледите на автора за правното основание в правораздаването. Трудните дела, дилемите на вътрешното убеждение и други въпроси на съвременната теория и практика разглежда Димитър Стоянов.

Глава четвърта е посветена на съвременните предизвикателства пред развитието на правото. Авторът поставя въпроса за отношенията между право и власт (политика) в условия на извънредност и как това се отразява на разбирането за правното основание. Находчиво Димитър Стоянов пише за изкуствения интелект като риск за моралните основания на правото.

Изводите и заключението съдържат необходимите обобщения на постигнатите резултати съгласно изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Темата на дисертационния труд е огромно предизвикателство за философите и теоретиките на правото. Тя продължава дискусията за изначалната природа на правото – основанията на правото. Редица концепции за справедливост, истина, свобода и добро имат претенции да посочат изначалните (цивилизационните) граници на правото. В този смисъл научната смелост и отговорност е характеристика както на автора, така и на работата. Само поставянето на проблематиката методологически в сферата на общата теория на правото, вече е съществен научен резултат.

Димитър Стоянов достига до множество научни приноси моменти, като доразвива теорията на правото по отношение на дискусията за възката между правото и морала. Резултати са постигнати и по отношение на изясняването на понятията „основание на правото“ и „морални основания на правото“. Те имат и научно-приложен характер, предвид дискусията, която води автора по отношение на правоприлагане, правораздаване и съвременни въпроси и дилеми във връзка с правото и ценностите. Пример затова за въпросите за извънредност и природата на правото, възгледите на автора за изкуствения интелект и въпросът за доброто и злото и др.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Димитър Стоянов излага възгледите си за изначалната морална обосновааност на правото, които съдържат редица приноси момент в областта на философията и теорията на правото. Приносен момент са разбиранията на автора за морала като правообразуващ фактор за правото. Той използва идеята за моралните основания на правото като отправна точка за разсъжденията си за границите, разбира се условно казано, на правната система и на правото изобщо. Социалният и политически контекст намира място в рамките на изначалните

морални основания на правото. Това дава възможност на Димитър Стоянов да изведе като значима темата за извънредност, която е в конфликт с идеята за вечността на справедливостта, а оттам и с представата за правото като мирен способ за тайно уреждане на обществените отношения.

Самостоятелен принос са възгледите на автора за собствено морално основание на правото като фундаментално и основополагащо за правото понятие. Според автора, правото се легитимира чрез ценности и прави извод, че правните основания са моралните основания на правото.

Пиносен характер имат разсъжденията на автора за моралните основания на правото. Направени са ценни за теорията на правото разграничения, като например отграничаването на нормативност от правовост. Обосновано и подробно изследвано е понятието „морални основания на правото“. Важен акцент е поставянето на темата за доброто и злото през призмата на правото.

Друг важен приносен момент е изходната позиция на автора за цивилизационния характер на правото. Ценни са неговите възгледи за моралните основания на правото на основата на цивилизационното развитие на обществата. Той отделя същностното от историческия контекст. В изводите му изкрystalизира общотеоретичното и методологичното. Принос е разглеждането на моралните основания на правото, като е преодолян моралния релативизъм на институционализацията на моралните норми в правото.

Приносни моменти в работата е дискусията по значими обществени въпроси от гледна точка на разбиранията на автора за същността на правото и неговите изначални морални основания. Това свидетелства и за приложимостта на изводите за развитие на правната наука и на правната система.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът е автор с позиция, широки познания в областта на философията, философията на правото, теорията на правото, културологията и други научни области. Изразява и защитава както научни тези, така и граждански и морални позиции. Представил е три публикации по темата на дисертационния труд: 1) Правен и философски поглед върху процеса срещу Иисус Христос“, сп. „Предизвикай правото“, електронно издание с ISSN 1314-7854 и ID 3299 в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране „Търновската конституция и въпросът за основанието на правото“; 2) доклад от научна конференция, публикуван в сборника „Предизвикателства пред правното регулиране в България“, Университет за национално и световно стопанство „Войната като „криза на основанията“ в правото“; 3) доклад, представен на Научни четения на тема „Право, дълг и свобода“, посветени на 300-годишния юбилей от рождението на Имануел Кант и на 125-годишния юбилей от рождението на Цеко Торбов, Софийски университет „Свети Климент Охридски“.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът на дисертационния труд ясно и последователно представя изследването. Коректно и точно са обобщени резултатите от изследването. Изложението представя методологията, структурата на работа и съдържанието на работата.

7. Заключение

В резултат на направената характеристика на дисертационния труд „Моралните основания на правото“ формулирам „ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА“. Димитър Стоянов притежава задълбочени познания в областта на теорията и философията на правото.

Показва способност за самостоятелно теоретично мислене и водене на научни дискусии. Предлагам на научното жури да присъди на Димитър Стоянов Стоянов образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, 3.6 Право (Теория на държавата и правото. Политически и правни учения).

14.06.2025 г.

Гр. София

Подпис:

Доц.д-р Бойка Чернева

OPINION

By: Assoc. Prof. Boyka Ivailova Cherneva, PhD
University of National and World Economy (UNWE);
Academic specialty: “Theory of State and Law. Political and Legal Doctrines”

Subject: Doctoral dissertation for the award of the educational and scientific degree "Doctor" in an academic specialty at UNWE.

Author of the dissertation: Dimitar Stoyanov Stoyanov
Title of the dissertation: **The Moral Foundations of Law**

Grounds for submission of the opinion: participation as a member of the academic jury for the defense of the dissertation in accordance with Rector's Order No. 2701/01.10.2024 of the University of National and World Economy.

1. Information about the PhD Candidate

The doctoral candidate Dimitar Stoyanov Stoyanov has been enrolled in the doctoral program of the Department of Public Law at the Faculty of Law of UNWE in the academic specialty "Theory of State and Law. Political and Legal Doctrines" pursuant to Order No. 1625/04.06.2025 of the Vice-Rector for Research and Development at UNWE. The training was conducted in full-time form during the period 2022–2025.

Dimitar Stoyanov's professional development is in the field of high-level public administration. He works as a Chief Expert in the "Administrative Activities and Property" Department of the "Administrative Law and Legal Services" Directorate at the Administration of the Council of Ministers. He has also served as an advisor in the political cabinet of the Deputy Prime Minister, among other positions.

2. General Characteristics of the Presented Dissertation

The dissertation titled *"The Moral Foundations of Law"* consists of 187 typed pages. Structurally, it includes an introduction, four chapters, conclusions, a final summary, and a bibliography. The bibliography comprises literature in both Cyrillic and Latin scripts, as well as relevant case law and other sources.

The relationship between law and morality has always intrigued philosophers and legal theorists. Justice represents a certain conception of law as a moral category that acquires specific normativity within the legal system. The doctoral candidate presents the theme of the moral foundations of law as a criterion for the formation and evaluation of the normative content of law. This topic is undoubtedly significant—one of the eternal themes not only in legal science but in

human knowledge more broadly. The moral dimensions of knowledge also lend objectivity to understanding.

The topic is highly relevant in light of fundamental contemporary questions from a civilizational perspective. In this regard, the work holds potential for contributing to improvements in the legal system.

The **first chapter** is methodological and presents the author's views on the objectivity and meaning of scientific knowledge. It introduces a precise conceptual system, emphasizing the role of "fundamental concepts." Special attention is paid to the necessary "measure" as an expression of pure reason. The author is well acquainted with and skillfully applies the philosophical perspectives of Kant and Heidegger. I share the author's anthropocentric view—that is, the idea that humanity may not be the ultimate purpose of the universe. Despite the brevity, the author successfully presents opinions on a number of legal-philosophical issues such as truth and freedom. Christian philosophy and theology are also explored as direct influences on the formation of the concept of justice. In fact, the author investigates substantive justice—the question of the good and its manifestations in law. In my opinion, he goes even further—the good is presented as a source of law. The Roman maxim "*Law is the art of the good and the just*" finds a modern interpretation in Dimitar Stoyanov's dissertation.

I must highlight the author's sensitivity to scientific truth, the meaning of concepts, and his "love" for law, along with a reverence for its eternal nature—comparable only to divine reason. However, the dissertation remains within the boundaries of legal-philosophical and legal-theoretical inquiry, which is to the author's credit. The complex and multifaceted topic is presented clearly and with sufficient depth in the context of the moral foundations of law. Dimitar Stoyanov also upholds his civic positions, views, and ideals—but always through the lens of knowledge. He demonstrates a deep interest in the history and future of humanity. He also skillfully presents the ideas of Tseko Torbov and Mihailina Mihailova.

The **second chapter**, "*The Moral Foundations of Law as a Law-Forming Factor*," raises the important issue of the legal ground and its relationship with constituent power. The approach taken here is particularly interesting—exploring the boundaries between political (national) and moral grounds for law. According to the author, morality is a law-forming factor. To the extent that a constitution has the ability to measure universal human values and institutionalize their manifestation and protection in law, the legal basis also has constitutional dimensions, which Dimitar Stoyanov analyzes.

The **third chapter** compares the moral foundations of law in adjudication within the systems of common law and civil law. The author's views on legal grounds in the context of judicial decision-making are of great importance. Dimitar Stoyanov explores difficult cases, dilemmas of inner conviction, and other contemporary theoretical and practical issues.

The **fourth chapter** is devoted to the modern challenges facing the development of law. The author addresses the relationship between law and power (politics) under conditions of emergency and how this affects the understanding of legal grounds. Dimitar Stoyanov insightfully writes about artificial intelligence as a potential threat to the moral foundations of law.

The **conclusions and summary** contain the necessary synthesis of the results achieved, in accordance with the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ZRASRB) and its implementing regulations.

3. Evaluation of the Achieved Scientific and Applied Contributions

The topic of the dissertation presents a significant challenge for philosophers and legal theorists. It continues the discussion on the fundamental nature of law, the foundations of law. Various concepts of justice, truth, freedom, and the good claim to define the original (civilizational) boundaries of law. In this sense, scientific courage and responsibility are characteristic both author and of the work itself. The mere act of framing the problem methodologically within the sphere of general legal theory is already a substantial scientific contribution.

Dimitar Stoyanov achieves numerous original scholarly contributions by further developing legal theory in relation to the discussion on the connection between law and morality. Results have also been achieved regarding the clarification of the concepts of “*legal foundation*” and “*moral foundations of law*.” These also possess applied value, given the discussion the author engages in regarding law enforcement, adjudication, and contemporary questions and dilemmas related to law and values. Examples include issues of emergency situations and the nature of law, the author's views on artificial intelligence, and the question of good and evil, among others.

4. Evaluation of the Scientific and Applied Contributions

Dimitar Stoyanov presents his views on the fundamental moral justification of law, which contain a number of original contributions in the field of legal philosophy and theory. A key contribution is the author's understanding of morality as a law-forming factor. He uses the idea of the moral foundations of law as a starting point for his reflections on the boundaries—understood conditionally—of the legal system and of law in general. The social and political context is included within the scope of the fundamental moral foundations of law. This enables Dimitar Stoyanov to highlight the significance of the concept of *emergency*, which stands in conflict with the idea of the eternity of justice, and consequently, with the notion of law as a peaceful means for the discreet regulation of social relations.

A distinct and original contribution lies in the author's concept of *the moral foundation of law* as a fundamental and essential notion. According to the author, law is legitimized through values, and he concludes that the legal foundations are, in fact, moral foundations of law.

The author's reflections on the moral foundations of law also carry a contributory character, as he offers valuable distinctions for legal theory—for instance, the distinction between *normativity* and *legality*. The concept of “moral foundations of law” is thoroughly and convincingly examined. A key focus is placed on the theme of good and evil through the lens of law.

Another significant contribution is the author's starting position on the civilizational nature of law. His views on the moral foundations of law based on the civilizational development of societies are of value. He clearly separates the essential from the historical context. His conclusions crystallize both general theoretical and methodological dimensions. A major contribution is the way the dissertation addresses the moral foundations of law, overcoming the moral relativism often found in the institutionalization of moral norms in legal systems.

The work also contributes by engaging in discussions on major social issues from the perspective of the author's understanding of the nature of law and its fundamental moral foundations. This demonstrates the applicability of his conclusions to the development of legal science and the legal system.

5. Evaluation of the Publications Related to the Dissertation

The doctoral candidate is already an author with a well-defined position and broad knowledge in the fields of philosophy, legal philosophy, legal theory, cultural studies, and other academic disciplines. He expresses and defends not only scholarly theses but also civic and moral positions. He has presented three publications related to the topic of his dissertation:

- “*A Legal and Philosophical Perspective on the Trial of Jesus Christ*,” published in the journal “**Predizvikai Pravo**” (Challenge the Law), an electronic edition with ISSN 1314-7854 and ID 3299 in the National Reference List of Contemporary Bulgarian Peer-Reviewed Scientific Journals;
- “*The Tarnovo Constitution and the Question of the Foundation of Law*,” a paper presented at a scientific conference and published in the proceedings “**Challenges to Legal Regulation in Bulgaria**,” University of National and World Economy;
- “*War as a ‘Crisis of Foundations’ in Law*,” a paper presented at the academic readings “**Law, Duty and Freedom**,” dedicated to the 300th anniversary of the birth of Immanuel Kant and the 125th anniversary of the birth of Tseko Torbov, held at **Sofia University “St. Kliment Ohridski**.”

6. Evaluation of the Dissertation Abstract

The abstract of the dissertation clearly and consistently presents the research. The results of the study are summarized accurately and appropriately. The presentation outlines the methodology, the structure of the work, and its content in a precise and coherent manner.

7. Conclusion

As a result of the conducted evaluation of the dissertation “*The Moral Foundations of Law*”, I hereby provide a **POSITIVE ASSESSMENT**. Dimitar Stoyanov demonstrates in-depth knowledge in the field of legal theory and legal philosophy. He shows the ability for independent theoretical thinking and participation in academic discourse.

I recommend that the academic jury confer upon **Dimitar Stoyanov Stoyanov** the educational and scientific degree “**Doctor**” in the field of higher education **3. Social, Economic and Legal Sciences**, professional field **3.6 Law (Theory of State and Law. Political and Legal Doctrines)**.

June 14, 2025
Sofia

Signature:

Assoc. Prof. Boyka Cherneva, PhD